

Prosper lib. 5 de Vita contempl. cap. 54: «Mibi, ait, pudori non est disputatio mea, quæ fortè probatur in rebus, si aliquos verborum inanum sectatores horrore incomptæ orationis offendat; cum sententiarum vivacitatem sermo ex industriâ cultus emeret, et totam vim dictionum splendor elaboratus evaueat, etc. Prudentibus viris non placent phalerata, sed fortia; quando non res pro verbis, sed pro rebus enuntiandis verba sunt insilita.» Idem dicit interpres: interpretem agò, non oratorem; interpretem, inquam, S. Scripturæ, quæ gravior est, quàm ut flosculis ornata orationis comi velit. Hic enim verum est illud Horatii:

Ornari res ipsa vetat, contenta doceri.

Et illud Satyrici, satyrâ 5:

Non equidem hoc studio, bullatis ut mihi mugis

Pagina turgescat, dare pondus idonea fimo.

Et Cicero *indisertum mavult sapientiam, quàm stultam loquacitatem*, ait Joannes Picus Comes Mirandula, Epist. ad Hermolam. Quocirca S. Gregor. præfatione in Job, Epist. ad Leandrum, in fine protestatur se simplici faciliq; stylo usurum, ut S. Scripturam, quam explicat, quæ illo gaudet, imitetur. Quæso, inquit, ut hujus operis dicta percurrens, in his verborum folia non requiras, quia per sacra eloquia coram tractatoribus infructuose loquacitatis levitas studiosè compescitur, dum in templo Dei nemus plantari prohibetur. Et evecti procul dubio scimus, quia quoties in foliis malè læta segetis culmi proficiunt, minori plenitudine spicarum grana turgescunt. Unde et ipsam loquendi artem, quam magisteria disciplina exterioris insinuant, servare desepi. Nam sicut hujus quoque epistolæ tenor enuntiat, non metacismi collisionem fugio; non barbarismi confusionem devito; situs, motusque et præpositionum casus servare contemno, quia indignum vehementer existimo, ut verba celestis oraculi restringam sub regulis Donati. Neque verò hæc ab aliis interpretibus in Scripturæ sacre auctoritate servata sunt: ex quâ, nimirum, quia nostra expositio oritur, dignum profecto est, ut quasi edita soboles speciem suam matris imitetur. B. Petrus Chrysolog. serm. 18: «Qui maturitatis, ait, fructum quarit, despicit amœna camporum: violæ siquidem, lilia, rosæ, narcissus, grati flores, sed gratior panis; et quod est odor naribus, hoc est auribus sermonis ornatus. Quod ergo panis confert hominum vitæ, hoc scientia dat hominum salutem.»

Insuper interpres Ecclesiastici, quia vetustus, vetustas usurpat phrases, nomina et verba suo seculo usitata, jam verò antiquata et obsoleta; quæ altera est causa cor versio ejus nobis videatur incultior et illatior, cum suo seculo habita fuerit culta et Latina; quæque enim ætas, et quodque seculum suam habuit latinitatem, suum styllum, suam elegantiam, dictiones et phrases sibi proprias, quæ à sequenti se-

culo novum quid parturiente fastiditæ, vise sunt minis Latinæ et inellegantis. Verum enim est illud M. Varronis, lib. 4 de Lingua Latinâ: «Vetustas non pauca depravat, multa tollit. Quem puerum vilidum formosum, hunc vides deformem in senecta. Tertium seculum non videt eum hominem, quem vidit primum.» Et illud Horatii Epist. de Arte poetica:

Ut sylvæ foliis pronos mutantur in annos,

Prima cadunt; ita verborum vetus interit ætas,

Et juvenum ritu florent modo nata, vigentque.

Et mox:

Multa renascentur, quæ nunc cecidère, cadentque,

Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,

Quem penes arbitrium est, et vis, et norma loquendi.

Rursùm, unum idemque vocabulum volente seculo, voluitur, mutataque significatione, ut aliud priore ævo, aliud posteriore significet. Hinc interpres Ecclesiastici, aequè ac Sapientiz, voces nonnullas in peculiari significato usurpat. Sic primò, *traductionem* vocat correptionem aut punitionem; secundò, *allocationem* vocat consolationem; tertio, *honestas*, id est, opes et divitiæ; *honestare*, id est, ditare; quartò, *infrunitus*, id est, impudens et inexplebilis; quintò, *replere*, id est, plenum afferre; *implere*, id est, accumulare; sextò, *generatio*, id est, fructus aut proventus in agro aut vineâ geniti; septimò, *scandalizari*, id est, offendere, impingere, ruere; octavò, *indoctus*, id est, insipiens; nonò, *certari*, id est, certare contendere; decimò, *nequitia*, vel *malitia*, id est, afflictio; undecimò, *fenerari*, id est, mutare; duodecimò, *monstra*, id est, prodigia; decimò tertio, *implanatus*, id est, deceptus; decimò quartò, *natio*, id est, progenies et res nata in mundo, etiam animalia, et herbæ ac plantæ; decimò quintò, *sensus*, id est, prudentia; decimò sextò, *tabitudo*, id est, tabes, corruptio; decimò septimò, *reverentia*; id est, pudor, confusio; *reveri*, id est, confundi, pudore affici; decimò octavò, *obductio*, id est, tentatio, calamitas, ærumna, quâ totus homo quasi obducitur et obnubilatur, ait Hesychius; decimò nonò, *mulieres viratas* vocat viriles, puta viragines; vigesimò, *passimare*, id est, passimò tractare, affligere; vigesimò primò, *continens*, id est, compos, vel particeps; vigesimò secundò, *defunctio*, id est, mors, quâ vitâ defungitur; vigesimò tertio, *incredibilis*, id est, incredulus, dilidens; vigesimò quartò, *illius*, id est, sus; vigesimò quintò, *placor*, id est, placabilitas, favor; græcè, *εὐδαιμία*; vigesimò sextò, *homo acharis*, id est, sine gratiâ, vocatur homo insulsus, insipidus, ineptus. Denique Franciscus Lucas in Notis ad Eccles. censet interpretem Latinum Ecclesiastici fuisse hominem natione Græcum, ideoque græcizare, et phrasibus minis Latinis uti. Idem de interprete Latino novi Testamenti et Psalmodiarum autumat nonnulli.

Canones

QUI FACEM PRÆFERANT ECCLESIASTICO, CÆTERISQUE LIBRIS SAPIENTIALIBUS,

EODEM AUCTORE.

Primus. Hic liber moralia tradidit præcepta, honestè, rectèque vivendi; non tamen omnia obligant sub peccato, ut qui contrarium agit, mox peccet in Deum; nonnulla enim ad propriam duntaxat utilitatem et commodum, ac præsertim ad tranquillam et commodam vitam, referuntur. Tale est illud cap. 8, 1: *Non litiges cum homine potente, ne fortè incidas, in manus illius; et v. 2: Non contendas cum viro locuplete, ne fortè contra te constituat litem tibi; et v. 4: Non litiges cum homine linguato, et non strues in ignem illius ligna; et v. 5: Ne communiças hamini indocto, ne malè de progenie tuâ loquatur.*

Secundus. Operæ pretium est studioso, præsertim doctori et concionatori, notare hic locos communes et succulentos passim occurrentes, et fusè pertractatos de singulis virtutibus et vitis contrariis, ut de amicitia, fidelitate, castitate, vindictâ, etc., quos proinde in argumento cuiusque capituli, per versus sigillatim indicabo et prænotabo.

Tertius. Siracides valdè imitatur Salomonem, præsertim ejus parabolas sive Proverbia, tum quoad rem, tum quoad verba, ut patebit ex parallelis utriusque, quæ post canones subjungiam.

Quartus. Interpres Latinus hic admodum græcizat; fortè et ipse fuit Græcus, nec Latinè admodum peritus. Ergo vis vocis Græcæ, et subinde Hebrææ (quantùm eam ex aliis Scripturæ locis rimari et conjectare licet; nam Ecclesiasticus jam Hebræicè non exstat) hic accuratè perpendenda est et examinanda. Hinc discas quanta sit cognitio linguæ Græcæ et Hebrææ utilitas, quante intersit fontes Hebræos et Græcos in Scripturis scrutari, atque ex illis genuina S. Scripturæ sensa mentemque rimari et interpretari: quâ de re vide S. August. lib. 2 Doctr. christ. c. 11.

Quintus. Sapientia hic, ut et Proverb. 8, et Sapient. 7, generatim sumitur, prout competit creatæ et increatæ; ac maximè significat practicam ethicam sanctorum, puta judicia et dictamina prudentiæ practica de obediendo Deo, Deique legi, illiusque executione, timore et amore; hæc enim sapientia practica, est cognitio Dei, et ultimi finis ac mediorm, puta legum eò ducentium, eorumdemque pius affectus, amor et desiderium. Hinc sapientia copie causa, nunc vocatur intellectus, nunc prudentia, nunc disciplina, nunc doctrina, nunc scientia, nunc astutia, nunc correptio, nunc eruditio: quæ omnia in re idem sunt et significant, licet etymo, connotatio, propriâ et præcisâ notatione et significatione differant, ut patet etymo cuiusque intuitu.

Sextus. Sæpiissimè more Hebræo hic subicitur verbum est, aut sunt. Rursùm multa alia subicitur, ac sæpè ipse finis et scopus sententiæ. Sic Proverb. 20, 12, dicit Salomon: *Aurem audientem, et oculum videntem, Dominus fecit utremque.* At quorsùm? Subaudi et supple: Dominus ergo factori utriusque gratiæ agenda sunt, et utrisque utendum ad Dei honorem et beneplacitum, quia ipse est oculus lucidissimus, qui omnia videt; et auris acutissima, quæ omnia audit. Et Prov. 22, 2: *Dives et pauper obtulerunt sibi; utriusque operator est Dominus.* Subaudi et infer: ergo, cum sint pares creatione, licet disparès opibus; nec diviti superbiendum est in iis, nec pauperi mœrendum in eorum defectu; sed quisque sua sorte contentus alteri adminiculetur, et Deo serviat: tum quia Deus has sortes ita dispertire voluit ad hoc, ut mutuis auxiliis et officiis hæc vita contineretur; non enim voluit omnes esse divites: sic enim nemo vellet laborare, agros colere, etc., nec vicissim voluit omnes esse pauperes, quia hæc ratione non possent sese alere. Tum quia tam paupertas donum Dei est, quàm stot divitiæ; nam sicut Deus divitiis dat divitias ad charitatis et elemosinæ, ita pauperibus dat pauperiem ad laboris et patientiæ materiam, exercitium et meritum, cum gratiâ utriusque proportionatâ.

Septimus. Genomæ et Proverbia non significant, quid semper fiat, sed quid plerumque; subinde etiam eventum duntaxat, licet infrequentem et rarum. Sic c. 27, 28, dicitur: *Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet; et qui foveam fodit, incidet in eam.* Et v. 32: *Laqueo peribunt, qui casu delectantur alieno.* Et c. 12, 18: *In oculis suis lacrymatat inimicus, et quasi adjurans suffodiet plantas tuas.* Et Eccli. 10, 20: *In cogitatione tuâ regi ne detrahas, et in secreto cubituli tui ne maledixeris diviti, quia et aves celi portabunt vocem tuam, et qui habet pennas, annuntiat sententiam.*

Octavus. Bona temporalia, quæ promittuntur hic sapientibus et probè viventibus, propriè spectant ad Judæos et vetus Testamentum: bona verò spiritualia, ad Christianos et novum Testamentum.

Nonus. Est hic congeries sententiarum de qualibet re agibili, quibus qualibet occasione, loco et tempore utamur contra occurrentia vitia, eorumque pericula et tentationes, ut in actiones metiamur, et dirigamus secundum prescriptum quarumlibet virtutum. Quare non est hic quærendus earum ordo et connexio; promiscuè enim ponuntur, ut gnomæ, uti ostendi cap. 5. Sæpè tamen Siracides de eadem virtute, aut vitio

plures sententias congerit, ejusque varias species, modos, fructus recenset; ac subinde subijcit ejus contraria, ut eam per illorum antithesim illustret: quo facto non raro transit ad id quod ei vicinum est et affine. Sic cap. 1 agit de sapientia; mox v. 11 transit ad timorem Dei, sapientie affinem. Sic c. 6 agit de amicitia verâ et falsâ; ac vers. 18 transit ad sapientiam, quæ veræ amicitie est conciliatrix. Sic cap. 7 agit de pietate debita Deo; ac mox transit ad pietatem debitam sacerdotibus, parentibus, filiis, amicis, potentibus afflictis, indrmissis et mortuis.

Decimus. Varia hic traduntur præceptorum et monitorum genera, quedam ethica et privati hominis, quedam œconomica, alia politica, alia denique theologica. Rursum quedam didascalica et doctrinalia, nonnulla consolatoria, alia parennetica et exhortatoria.

Undecimus. Crebræ sunt antitheses inter sapientem et stultum; sapientem enim vocat ethicum practicum ex adverso stultum indignat hujus ethices ignarum, pravum et perversum. Sapiens ergo est vir probus; stultus est improbus. Per sapientiam enim hic ethica et practica, puta bonitas et virtus, intelligitur. Unde Prov. 4, 1, et c. 7, v. ult., sapientie opponitur malitia.

Duodecimus. Conjectio et sæpè idem est quod sic vel sicut; similia enim connectit: ideòque quasi comparationis nota ea inter se confert et comparat, ut c. 19, 26: *Ex visu cognoscitur vir; et (id est, sic) qui pungit eor, profert sensum.* C. 21, 29: *In ore futurorum cor illorum;* et (id est, sic ex adverso) *in corde sapientum os illorum.* Prov. 28, 5: *Colum sursum, et terra deorsum;* et (id est, sic) *cor regum inscrutabile.* Et v. 25: *Ventus Aquilo dissipat plusias;* et (id est, sic) *facies tristes linguam detrahentem.* Et v. 25: *Aqua frigida animæ silitenti;* et (id est, sic) *gratus et jucundus est nuntius bonus de terrâ longinquâ.* Talia crebra sunt in Proverbiis, adeòque in singulis subinde sententiis occurrunt.

Decimus tertius. Sapiens volitionem, initium, conatum operis solus nobis vel creaturis tribuere, velut facilem cum concursu Dei ordinario, quem præsupponit et subintelligit; finem verò et exitum felicem adscribit Deo: tum quia exitus sic difficilior est, ob multa obstacula que in executione occurrunt, et ob causas alias concurrentes, quas Deus vel generali vel speciali suâ providentiâ ordinat et disponit; tum quia finis in opere est id quod maxime optatur et intenditur, ideòque primæ et summæ causæ attribui solet; abstrahit enim ab operibus gratis, quam certum est in actibus supernaturalibus primas medias et ultimas tenere.

Decimus quartus. S. Cyrillus lib. 9 contra Julian. : Mos, ait, est S. Scripturæ pedis gressum et interdum totum pedem ænigmatice accipere pro eo quod ostendit viam ejus, quod unicuique faciendum est, ut Prov. 25: *Rectos oressus fac pedibus tuis, et vias tuas dirige;* et Psal. 118: *Converti pedes meos in testimonia tua.* Itaque pes per figuram via est in unoquoque opere.

Decimus quintus. Hebræi *Misa*, id est, Proverbia, vocant sententiam quamlibet illustrem, quasi predominantem et excellentiorem cæteris (radix enim כִּלְמָה mascul significat præcellere, dominari), sive e adagium sit et proverbium, sive parabola et ænigma, sive quid aliud: quo factum est ut in Script. sæpè confundantur, et pro eodem sumantur hæc nomina parabola, proverbium, paromia, æpigma, etc.

Decimus sextus. Græcus textus hic multò concisior est Latino: hinc pleræque sententiæ, quæ in Latino sunt trimembres, in Græco sunt bimbembres, ut patet intuenti e. 1, v. 2 et 3, et 8, et 9, etc. Quocirca subinde Græcus non videtur integras Siracidis sententias ponere, sed eas abbreviare et quasi in compendium religere; unde et nonnullas omittit, quò quod alias antea dictis similes. Quod enim Jansenius opinatur, sententias, quæ in Græco non habentur, esse alicujus commentatoris, qui ad marginem, explanationis gratiâ, eas scripserit; alium verò putantem eas esse Siracidis, ex margine in textum illas transulisse, planè videtur improbabile. Multæ enim sunt hic sententiæ in Latinis codicibus, quæ desiderantur in Græcis; ac proinde omnes ille essent irreptitæ, nec haberent auctoritatem S. Scripturæ quod repugnat conc. Trident. sess. 4, ubi sancit Vulgatam versionem Latinam per omnia habendam esse authenticam et canonicam Scripturam. Accedit quòd Græci codices mirè inter se variant, et nonnulli consentiant cum Latinis. Illis ergo magis credendum, quam Græcis ita variantibus præsertim quia Latinis, non Græcis consentiunt et astipulantur S. Aug. in Speculo, S. Cyr. de Bono patientiæ, et alii veteres. Quare Vulgata versio latina, non ex Græco textu corrigenda est, illicque adaptanda, ut censet Isidorus Clarus; sed potius Græca Latinis accommodanda sunt. Sane ex dictis liquet, à Græcis variis variè hunc librum fuisse cogmentatum, sententiis aliis additis, aliis demptis, aliis mutatis, idque partim vitio scriptorum partim libertate commentatorum, qui, cum censerent librum hunc non esse canonicum, liberis ejus sententiis paraphrasticè exposuerunt, vel suis conceptibus adaptârunt; partim etiam quòd Siracides nepos avi sententiis sparsas variè transcripserit, nunc aliquas addendo, nunc demendo, nunc ex uno loco in alium transferendo, nunc novum eorum sensum afferendo; sic enim solent auctores, dum libros suos recognoscunt, aut iterùm describit vel recedit curant, quedam addere, quedam demere, quedam immutare. Simili modò videmus in Proverbiis apud Septuaginta et nostrum exstare aliquot sententias quæ non sunt in Hebræo, ut videre est in fine cap. 4, et initio 7. Ut est, sententiæ Siracidis Græci textus, quæ non exstant in Latino, non habent certam et canonicam auctoritatem (nisi quibus à Patribus eas citantibus illa datur), quia concilium Tridentinum Vulgatam versionem Latinam probavit, non Græcam.

Decimus septimus. Eadem sententiæ subinde renantur, et inculcantur aliis et aliis verbis. Simili modo S. Gregorius. quod dixit unâ phrasi, mox aliâ di-

cere solet, replicare et inculcare. Quedam non sunt eadem, sed affines et similes. Pari modo similes de eadem re sententias conglabant et coærcant S. Maximus Antiochus, Antonius in Melissa, Isaias abbas, S. Nilus, S. Ephræm, cæterique ethici et theologici, tam profani quam sacri.

Decimus octavus. Interpres Latinus admodum est vetustus; præcessit enim tempora S. Hieron.: quare multa habet verba illo ævo prisce usitata, jam verò obsoleta, pleræque illorum recensui et collegi c. 6, in fine.

Decimus nonus. Cùm præcepto alicui subditur pari tenore imperativus, vel futurum; fructum vel datum ex observatione vel prævaricatione præcepti sequentem significans, tunc imperativus, vel futurum per modum subjectivum exponendus est, ut non aliud præceptum, sed præcepti jam dati fructus, et poena, vel præmium significatur: quare tunc copula et accipienda est pro ut. Exempla sunt c. 7, v. 1, 2, 5; c. 8,

v. 4, 15: *Non incendas carbones peccatorum, arguens eos, et ne (id est, ut non) incendaris flammâ ignis peccatorum illorum.* Et alibi sæpè.

Vigesimus. In Vulgatâ versione Ecclesiastici subinde unus idemque versus Græcus, quia ambiguus et plura significans, duobus Latinis redditur, at certè idem versus Græcus Latine diversimodè redditus, utroque modo, ut plenior esset versio, in Latinam Vulgatam transcriptus est. Cujus rei exemplum clarum dabo, c. 54, v. 10 et 11. Idem fecere Septuag. in Proverbiis, uti ostendam Prov. 29, 25.

Porro, more meo succinctus, methodicus, perspicuus, genuinus et exactus esse conabor, ut Siracidem tot capitulis, gnomis, materiis copiosum prolixumque uno tomo complectar; præsertim quia, Deo duce, propediem luci dabo Salomonem, qui idem tractat argumentum, cui, ut fonti, multa et magna jure reservoir.

IN ECCLESIASTICUM COMMENTARIUM.

Prologus.

Prologue.

Multorum nobis, et magnorum, per legem et prophetas aliosque qui secuti sunt illos, sapientia demonstrata est: in quibus oportet laudare Israel doctrinæ et sapientiæ causâ, quia non solum ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiam extraneos posse et dicentes et scribentes doctissimos fieri. Avus meus Jesus, postquam se amplius dedit ad diligentiam lectionis legis et prophetarum, et aliorum librorum qui nobis à parentibus nostris traditi sunt, voluit et ipse scribere aliquid horum que ad doctrinam et sapientiam pertinent, ut desiderantes discere, et illorum periti facti, magis magisque attendant animo, et confirmemur ad legitimam vitam. Hortor itaque venire vos cum benevolentia, et attentiori studio lectionem facere, et veniam habere in illis in quibus videmur, sequentes imaginem sapientiæ, deficere in verborum compositione. Nam deficient verba Hebraica, quando fuerint translata ad alteram linguam. Non autem solum hæc, sed et ipsa lex, et prophete, cæteraque aliorum librorum, non parvam habent differentiam, quando inter se dicuntur. Nam in octavo et trigesimo anno temporibus Ptolomæi Evergetis regis, postquam perveni in Ægyptum, et cum multum temporis ibi fuisset, inveni ibi libros relictos, non parvæ neque contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum et necessarium putavi et ipse aliquam addere diligentiam et laborem interpretandi librum istum, et multâ vigiliâ attuli doctrinam in spatio temporis, ad illa que ad finem ducunt, librum istum dare, et illis qui volunt animum intendere, et discere quemadmodum oporteat instituere mores, qui secundum legem Domini proposuerint vitam agere.

On peut voir dans la loi, dans les prophètes, et dans ceux qui les ont suivis, beaucoup de choses très-grandes et très-sages, qui rendent Israël digne de louange pour sa doctrine et pour sa sagesse; puisque, non-seulement les auteurs de ces discours ont dû être très-éclairés, mais que les étrangers même peuvent devenir par leur moyen très-habiles à parler et à écrire. C'est de cette manière que Jésus, mon aïeul, après s'être appliqué avec grand soin à la lecture de la loi et des prophètes, et des autres livres que nos pères nous ont laissés, a voulu lui-même écrire sur ce qui regarde la doctrine et la sagesse, ainsi que ceux qui désirent apprendre, s'étant instruits par ce livre, s'appliquent de plus en plus à la considération de leurs devoirs, et s'affermisssent dans une vie conforme à la loi de Dieu. Je vous exhorte donc, vous qui voudrez lire ce livre, à y apporter une disposition favorable et une attention particulière; et à nous pardonner, s'il semble qu'en quelques endroits, voulant rendre toute la beauté et toute la force de l'original, nous ne pouvons trouver des paroles qui en expriment tout le sens; car les mots hebreux n'ont plus la même force, lorsqu'ils sont traduits dans une langue étrangère, ce qui n'arrive pas seulement en ce livre; mais la loi même, les prophètes et les autres livres sont fort différents, dans leurs versions, de ce qu'ils sont dans leur propre langue. Etant donc venu en Égypte en la trente-huitième année, sous le règne de Ptolémée Evergète, et y ayant demeuré long temps, j'y ai trouvé ce livre qui y avait été laissé, et qui contenait une excellente doctrine; c'est pourquoi j'ai cru qu'il était utile et même nécessaire de travailler avec soin à le traduire. Ainsi, m'étant appliqué à cette traduction pendant quelque temps, avec beaucoup de veilles et de soin, je l'ai achevée enfin, et j'ai mis ce livre en état d'être publié, pour servir à ceux qui voudront penser à eux-mêmes, et apprendre de quelle manière ils doivent se conduire dans la résolution qu'ils auront formée de régler leur vie selon la loi de Seigneur.